

Élelmezési biztonsági rendszer, vagy...

A hatvanéves Panchanand Pramarik feleségével és hét lányával együtt a kalkuttai hatóságoktól két hétre 8,8 font (kb. 4 kg) ingyenes gabonakiutalást kap. Pramarik családja hetente egyszer elzarándokol Kakdwipba, ahol zöldséglevest osztanak, de a múlt héten öt lányának már nem volt ereje a négymérőföldes úthoz...

Daccában, Bangladesh fővárosában az elmúlt hetekben 400 000 vidéki keregett menedéket az éhezés elől. 4300 inségkonyhán osztanak meleg ételt, de ez csupán haladék a haldoklóknak, az utcaprők naponta tucatjával szedik össze a holtakat.

Hasonló állapotokról ad hírt a nemzetközi sajtó Dél-Ázsia más részeiből, valamint a Szahel-övezetből, több nyugat-afrikai országból. 460 millió ember részesül a Pramarik családdal azonos vagy még kisebb gabonamennyiségben — jóval alatta a minimális fizikai és szellemi tevékenységhez szükséges 1000 kalóriának. Ezt állapították meg a FAO (az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete) szakértői az 1974 novemberében Rómában tartott élelmezési világerőszak előtt, továbbá azt, hogy tízmillió emberre, többségében 5 éven aluli gyermekekre biztos éhhalál vár néhány hónapon belül.

Vagyis: élelmezési világválság.

A vészharang megkondítása valóban indokolt. Lester R. Brownnak és Senior Fellow-nak az Overseas Development Council (Washington, D.C.) segítségével és az ENSZ megbízásából készített kimutatásából kitűnik, hogy a világ gabonakészlete másfél évtizede csökkenő irányzatot jelez.

	<i>Gabonataralék (millió tonna)</i>	<i>Gabonataralék az évi fogyasztáshoz viszonyítva (%)</i>	<i>Tartalék (fogyasztási napokra)</i>
1961	154	26	94
1965	113	19	69
1970	146	19	69
1971	120	14	51
1972	131	18	66
1973	103	10	37
1974*	89	7	27

* becslés

Hogyan következett be a krízis, olyan helyzet, hogy a tartalék egy hónapra sem elegendő? Van-e, és milyen összefüggés van a tőkés országokban jelentkező inflációval, az energiaválsággal, a világ lakosságának gyors ütemű növekedésével és egyéb tényezőkkel? Kérdéskomplexum ez, amelyre egyértelmű választ csak keresni, de találni nem lehet a világsajtóban; tág teret adnak a lapok és folyóiratok a szakvéleményeknek és a különböző intézmények készítette kimutatásoknak.

Egyes szakértők számos kedvezőtlen tényező összejárásával magyarázzák a rossz termést: az India, Afrika, a Szovjetunió, Kína és az Egyesült Államok egyes részeiben pusztító orkánokkal, áradásokkal, aszályal.

A szokatlanul szélsőséges időjárás okát dr. Reid Bryson, a Wisconsin-állambeli Környezetkutató Intézet igazgatója abban látja, hogy a Föld klímája nem sok jót ígérő irányban módosul. Általában az időjárás fő meghatározója a sarki jégtakaró váltakozó lehülése és felmelegedése. A lehülés szakaszában — mint jelen esetben és talán tartósabban — korai fagyok, kiadós esőzések és áradások jelentkeznek. Bryson egy Tokióban tartott élelmezési konferencián rámutatott, hogy százmilliók életének megmentése érdekében új élelmiszerforrásokat kell sürgősen felkutatni.

Nem kétséges, hogy az energiaválság is nagymértékben hozzájárult az élelmiszerhiányhoz, nem csupán a gabonaneműek, hanem közvetve — takarmányhiány miatt — az állati termékek készleteinek csökkenéséhez is. A kőolajkitermelő országok szervezete (OPEC) által bevezetett négyeseres áremelés következtében felugrott az olaj-alapanyagból előállított műtrágya ára, emelkedett a mezőgazdasági gépek és pótalkatrészek önköltsége, ami odavezetett, hogy a búza tonnájának világpiaci ára a korábbi 50-ról 200 dollárra emelkedett, a kukoricáé megkétszereződött, a rizsé megháromszorozódott. Ezeket a megnövekedett árakat elsősorban azoknak a dél-ázsiai és afrikai fejlődő országoknak kell megfizetniük, amelyek 1974. évi gabonahiánya igen-igen nagy: Indiának 7-10, Bangladesh-nek 2,8, Pakisztánnak 1,5 millió tonnára volt szüksége a minimum biztosításához. 1971—1972-ben ezek az országok 3 milliárd dollárt költöttek élelmiszerbehozatalra, a FAO becslése szerint 1973—1974-ben (a mezőgazdasági éveket az előző év július 1-től a következő év június 30-ig számítják) ez az összeg mintegy 9-10 milliárd dollárra ugrott fel.

Az elégtelen tápláltság persze nem várt a kőolajárak emelkedésére, ez kiténik a FAO „Food Balance Sheets“ (Élelmezési Mérleg) kiadványának szemléltető táblázatából, amely így világítja meg az évi egy főre jutó gabonafogyasztást (kilogrammban kifejezve):

	Összfogyasztás	Közvetlen fogyasztás (növényi termékek formájában)*	Közvetett fogyasztás (állati termékek formájában)*
Kanada ¹	920	75	845
USA ¹	740	70	670
Anglia ¹	610	85	525
NSZK ¹	375	80	295
Mexikó ¹	270	150	120
India ¹	170	140	30
Fejlett országok ²	1000	70	930
Fejlődő országok ²	190	150	40

¹ évi átlag az előző évtizedben

* globális becslés a jelenlegi helyzet alapján

* A fejlődő országok többségében a rendelkezésre álló élelmiszerkészletek csekélyek, azokat közvetlen és nem közvetett formában (mint állati termékeket) fogyasztják, elsősorban ez a krónikus fűtérhiány oka az illető országokban

A helyzet ilyen alakulása a második világháború után végbement változásoknak tulajdonítható; a világ elsősorban a legnagyobb gabonaexportáló országok (USA, Kanada, Ausztrália és Argentína) fölöslegeire épített, a fejlődő, általában „mezőgazdasági“-nak minősített országok pedig, jóllehet a megművelhető földterület 70 százalékaival rendelkeznek, a világ élelmiszertermelésének mindössze 40 százalékát termelik meg.

A magyarázat: ezekben az országokban a megművelhető föld jelentős részét nem használják föl termelésre, továbbá a mezőgazdaság kis mértékben ellátott mind műszakilag, mind vegyileg, a hektárhozam ennek következtében alacsony. A műszaki-vegyi ellátottság lemaradása miatt csekély a mezőgazdasági munka termelékenysége: a fejlett országokban egy mezőgazdasági munkás 15-20 ember ellátását biztosítja, a gyengén fejlett országokban alig kettőt, saját magát is beleértve.

Innen az, hogy a fejlődő országok számottevő behozatalra szorulnak, amit a már említett Lester R. Brown-féle dokumentum alábbi kimutatása szemléltet:

Nettó behozatal (–) és nettó kivétel (+)
(millió tonna)

	1960	1966	1973*
Észak-Amerika	+39	+59	+88
Latin-Amerika	0	+5	–4
Európa	–25	–31	–48
Afrika	–2	–7	–4
Ázsia	–18	–34	–39
Oceánia	+6	+8	+7

* becslés

Az élelmiszerválság okai között ott szerepel a Föld lakosságának évi átlag 93 millió fővel való növekedése. Amint a római élelmezési világrétekezlet előtt annak főtitkára a *Lumea* számára adott nyilatkozatában rámutatott, 2000-re olyan tervre volna szükség, amely biztosítaná az élelmiszerellátást a jelenlegi lakosság kétszerese számára. Az elgondolás a következő statisztikai adatokból és becslések-ből indult ki (UNO, Population Food Supply and Agricultural Development, 1974):

A világ élelmiszertermelésének és -szükségleteinek alakulása

Az élelmiszertermelés 1962—1972 közötti növekedésének évi átlaga (%)	Fejlett országok	Fejlődő országok	Összesen (egész világ)
— összesen	2,7	2,7	2,7
— egy lakosra	1,7	0,3	0,8
Egy lakosra jutó napi élelmiszerfogyasztás 1970-ben (kalória)	3110	2240	2500
— a minimális szükséglethez (2500 kalória) viszonyítva (%)	122	97	100
Napi fehérjefogyasztás egy lakosra számítva (1970)	93,6	57,7	68,4
A termelés előrelátható évi átlagos növekedése 1970—1985 között (%)	2,8	2,4	2,7
Az élelmiszerigények előrelátható növekedésének évi átlaga 1970—1985 között; a lakosság növekedésének figyelembevételével (%)	1,6	3,5	2,5

A római konferencia záróülésén az elnök, Giuseppe Medici olasz szenátor kijelentette: „Egyik résztvevő sem volt annyira irreális, hogy azt képzelje, a világ élelmiszerproblémáit az értekezlet rövid időtartama alatt megoldják. De valamennyi jelenlévő azzal a reménnyel jött ide, hogy legalább elindít egy akciót az éhezés és az elégtelen tápláltság fájdalmas jelenségének megszüntetésére. Én azt hiszem, jelentős lépéseket tettünk e cél elérése útján.“

A 123 országból érkezett 2500 delegátus nem mindegyike tartotta ilyen kedvezőnek a konferencia mérlegét, hiszen a különböző fejlődési fokon álló és eltérő társadalmi rendszerű országokból érkezett résztvevők nemhogy a válság megoldási lehetőségei, de még annak okai tekintetében sem tudtak közös álláspontot elfogadni.

Sokan — így Románia képviselője is — kifejtették, hogy az éhínség és az elégtelen tápláltság a termelőeszközök elmaradottságának, a munkatermelékenység elégtelenségének, a hosszantartó gyarmati uralomnak a következménye. A küldöttek többsége szerint a világot foglalkoztató nagy problémák sorában az élelmiszerválság megoldásához is csak úgy lehet közelebb jutni, ha a gabonát nem használják politikai presszió fegyvereként, és — mint Venezuela küldötte szorgalmazta — megteremtik az egyensúlyt a nyersanyagok és az importált ipari cikkek ára között.

A konferencián elfogadott, az éhezés és elégtelen tápláltság leküzdéséről szóló Egyetemes Nyilatkozat kidomborítja az élelmezési kérdés megoldásának, új világ-gazdasági rendszer létrehozásával, számos ország gyarmati múltjának tulajdonítható elmaradottsága felszámolásával való összefüggését. A konferencia főlászlóította a kormányokat, hogy a nemzeti önállóság tiszteletben tartásával adjanak meg minden hasznos tájékoztatást a világ élelmiszerhelyzetének felmérése érdekében, a felmerülő válságok gyors leküzdése céljából. Ez a feladat a megalakítandó Élelmezési Világtanácsra hárulna, amely az ENSZ fennhatósága alatt egybehangolná az élelmiszertartalékok elosztását. Élelmiszerbiztonsági bizottság felállítását is szorgalmazták, amely évi minimális 10 millió tonna gabona fölött rendelkezne.

Elhatározták továbbá mezőgazdaságfejlesztési alap létrehozását is, amelyet az ipari államok, a kőolajexportálók (az ún. petrodollárból: 1974-ben 50 milliárd) és a harmadik világ országai finanszíroznának, utóbbiak lehetőségeik mértékében. A nyugati hatalmak képviselői közül többen elutasították a hozzájárulást ehhez az alaphoz, mások pedig feltételekhez kötötték.

A probléma tartós megoldása (erre számos küldött rámutatott) az élelmezési szempontból való függőség megszüntetése érdekében a megművelhető földterület kiterjesztésében keresendő. A lehetőségek kétségtelen megvannak, erre utal a konferencia elé terjesztett következő ENSZ-javaslat táblázata:

	Földterület	
	Megművelhető (millió hektár)	Megművelt (%)*
Világviszonylatban	2425	56
Világrészenként:		
Afrika	500	32
Ausztrália, Új-Zéland	120	16
Európa	170	88
Észak-Amerika	450	53
Dél-Amerika	370	21

* A megművelt területek kiterjesztési lehetőségei nagyobbak a táblázatban feltüntetetté, amennyiben meleg égvöi és nedves tájakon több termés is be lehet takarítani évente; de a szóban forgó területeken a hektárhozam növelésével is fokozni lehet a termést.

Foglalkoztak Rómában a földreform kérdésével is. Ez szorosan összefügg a megművelhető földterület kiterjesztésével, az öntözéses gazdálkodás bevezetésével, a nagyhozamú növényfajták meghonosításával és általában a korszerű agrotechnika alkalmazásával. Mindez tetemes anyagi beruházásokat és nemzetközi összefogást igényel. Ilyen vonatkozásban a fegyverkezésre fordított összegek csupán 10 százalékának a FAO számára történő átutalása már jelentős hozzájárulás volna. Több európai szocialista ország sorában Románia küldötte is helyeselte ezt az elgondolást.

A Rómában elfogadott határozatokat meg kell erősítenie az ENSZ-nek és az egyes kormányoknak, illetve törvényhozási szerveknek.

Az idő persze sürget.

Jelenleg, 1975 elején minden hatodik ember élete van veszélyben elégtelen tápláltság miatt. Ha az élelmiszerbiztonsági rendszer nem jön létre, és nem bizonyul hatékonyknak, akkor az évszázad utolsó negyedének végén minden harmadik ember éhhalál veszélyével néz majd szembe.

Erős László

A zöld forradalom nem halott!

Ez a határozott kijelentés az Élelmezési Világkonferencia előkészítő bizottságának negyvenkilencedik ülésén, 1974. október 15-én hangzott el. Aki mondta, évet töltött FAO-szakértőként a harmadik világ egyes országaiban.

Miért kellett ezt most ilyen élesen a világ élelmiszergazdálkodását eldöntő fórum elé tárni? Nyilvánvalóan azért, mert az élelmezési világválságot végső fokon a mezőgazdasági termelőknek kell megoldaniuk. Mert a termelés növelésén múlik, hogy legyen elegendő élelmiszer. És ha egyszer lesz, akkor már csak szervezési kérdés, hogy a világszervek gondoskodni tudjanak arról, hogy a megfelelő elosztási rendszer révén oda is eljusson, ahol — időlegesen, regionálisan — még nem tudják megtermelni a szükségletet.

A konferenciára Sri Lanka (Ceylon) olyan javaslatot terjesztett be, hogy létesítsenek Tápanyaggazdálkodási Világalapot (World Fertilizer Fund), Mexikó Élelmiszer Világbank felállítására tett indítványt, Mezőgazdasági Fejlesztési Alap létrehozását tartja szükségesnek Sierra Leone, Élelmezésbiztonsági Világtanács, Világbank és Nemzetközi Mezőgazdaságfejlesztési Bank létesítését javasolta Bangladesh; a konferencia előkészítő bizottsága terjesztette elő azt az elgondolást, hogy kormányközi szervként hozzák létre a világ összes élelmezési problémáit koordináló Élelmezési Világtanácsot, amelynek angol neve (World Food Authority) azonban jobban kifejezi, hogy ez nemcsak tanácsadó, hanem tényleges intézkedési hatáskörrel felruházott szerv lenne.